

INVITATIONS TO READING LAUNCHED BY ITALO CALVINO**INVITATIONS À LA LECTURE LANCÉES PAR
ITALO CALVINO****INVITAȚII LA LECTURĂ LANSATE DE ITALO CALVINO**

Corina-Gabriela BĂDELIȚĂ,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
badelita@uaic.ro

Abstract

At a time of increasing concern about the accelerated decline in the number of readers, it is appropriate to look for good practice models, convincing and well-grounded solutions and arguments to share and discuss with our students or with whom it may concern. Thus, the present paper aims to retrieve the most important references to the usefulness of reading the classics and the pleasure of reading in general, both seen from the inside, from the reader's perspective. These are reflections from the critical essays of Italian writer Italo Calvino, well-known for his confidence in the role of literature and the importance of reading in the process of (self-)education.

Résumé

En cette période d'inquiétude croissante face au déclin accéléré du nombre de lecteurs, il convient de rechercher de bons modèles de pratiques, des solutions convaincantes et bien fondées et des arguments à partager et à discuter avec nos étudiants ou les personnes qu'on connaît. Le présent article vise donc à reprendre les références les plus importantes concernant l'utilité de la lecture des classiques et le plaisir de la lecture en générale, perçues de l'intérieur, du point de vue du lecteur. Ce sont des réflexions tirées des essais critiques de l'écrivain italien Italo Calvino, connu pour sa confiance dans le rôle de la littérature et l'importance de la lecture dans le processus de (auto)formation.

Rezumat

Într-o perioadă în care crește din ce în ce mai mult îngrijorarea cu privire la scăderea accelerată a numărului cititorilor, este oportun să căutăm modele de bună practică, soluții și argumente convingătoare și avizate, pentru a le putea împărtăși și discuta apoi împreună cu studenții sau cu apropiații noștri. Astfel, lucrarea de față își propune să recupereze cele mai importante referiri la utilitatea citirii clasicii și la plăcerea lecturii, în general, ambele văzute din interior, din perspectiva cititorului. Este vorba de reflecții extrase din eseurile critice ale scriitorului italian Italo Calvino, binecunoscut pentru încrederea sa în rolul literaturii și în importanța lecturii în procesul de (auto)formare.

Keywords: reader, reading, classics, literature, training.

Mots-clés: lecteur, lecture, classiques, littérature, formation.

Cuvinte cheie: cititor, lectură, clasici, literatură, formare.

Preliminarii

În 2019 se împlinesc patruzeci de ani¹ de la publicarea „hiper-romanului” experimental și metaliterar *Se una notte d’inverno un viaggiatore* (1979) de Italo Calvino, care a avut meritul de a fi mutat toate reflectoarele narațiunii asupra actului lecturii și de a fi adus în prim plan cititorul și interacțiunea sa cu textul. Desigur, aceste preocupări nu erau noi, însă nouă a fost transformarea lor în subiect literar. Cu toate acestea, nu ne vom concentra asupra acestei opere, deoarece romanul este tradus și postfațat în limba română de Anca Giurescu cu titlul *Dacă într-o noapte de iarnă un călător* (Univers, 1999), fiind astfel ușor accesibil tuturor celor interesați, ci ne vom îndrepta atenția asupra câtorva eseuri critice, semnate de scriitorul italian și netraduse în limba română, ce susțin și continuă mesajul cărții cu privire la importanța literaturii, aventura și plăcerea lecturii și experiența cititorului.

Italo Calvino nu a fost doar un autor cameleonice ce a știut să se reinventeze prin fiecare carte pe care a publicat-o, ci și un foarte bun teoretician al literaturii și, mai ales, un cititor desăvârșit, aceasta din urmă fiind activitatea pe care el o considera cea mai de preț, fiindcă altfel el nu ar fi fost ceea ce a fost:

Tendenzialmente sono un lettore onnivoro e per di più tra i miei lavori professionali c'è anche quello di lettore editoriale. Ma cerco di salvare più tempo che posso per letture disinteressate, per gli autori che mi piacciono, ricchi di sostanza poetica, il vero alimento in cui credo (CALVINO, 2008b, VI).

[...] chi siamo noi, chi è ciascuno di noi se non una combinatoria d'esperienze, d'informazioni, di letture, d'immaginazioni? Ogni vita è un'enciclopedia, una biblioteca, un inventario d'oggetti, un campionario di stili, dove tutto può essere continuamente rimescolato e riordinato in tutti i modi possibili (CALVINO, 2008a, 134-135).

Și, mai ales, nu ar mai fi fost la fel fără citirea cu nesaț a marilor clasici.

Lucrarea de față este structurată în două părți: în prima parte vom relua invitația la citirea clasicilor lansată de Italo Calvino italianilor, reproducând și comentând cele paisprezece definiții ale unui *clasic* oferite de scriitor pentru prima oară în articolul intitulat „Italiani, vi esorto ai classici” / „Italiani, vă îndemn la clasici” (L'Espresso, 28 iunie 1981) și republicat apoi cu titlul de „Perché leggere i classici” / „De ce să-i citiți pe clasici”, alături de alte 35 de eseuri, în deschiderea volumului omonim, apărut postum, în luna octombrie a anului 1991, sub îngrijirea soției sale Esther Calvino. În a doua parte, ne vom opri pe scurt asupra altor câteva invitații elogioase la lectură, extrase din volumele sale antume sau postume de eseuri critice.

Invitație la citirea clasicilor

În eseul „Perché leggere i classici”, definiția unui *clasic*, sau mai bine spus a unei opere clasice, ia formă prin concatenare, stratificare, acumulare de noi semnificații, prin efectul bulgărelui de zăpadă și printr-un proces continuu de recitare și revizuire, procedeu tipic scrierii calviniene, autorul fiind mereu în căutarea unei exprimări exacte, eficiente și, totodată, poetice. Întregul eseu se prezintă sub forma unui monolog: Calvino lansează o definiție, o comentează, invocând uneori și experiența de lectură a potențialilor săi cititori, după care tot el o argumentează, o combate, o reformulează, în spiritul *clasic* al organizării discursului retoric.

---

¹ Trebuie amintită coincidența apariției acestui roman în același timp cu o altă operă importantă pentru estetica receptării, *Lector in fabula*. Însuși Umberto Eco menționează acest fapt în deschiderea volumului *Șase plimbări prin pădurea narativă* (ECO, 1997, 5-6): „În aceleași luni în care apărea cartea lui Calvino, apărea în Italia o carte a mea intitulată *Lector in fabula* [...]. Cineva care ar confrunța astăzi cartea mea *Lector in fabula* cu *Se una notte d'inverno* a lui Calvino, ar putea crede că prima este un comentariu teoretic la romanul lui Calvino. Dar cele două cărți au apărut aproape în același timp și nici unul dintre noi nu știa ce anume făcea celălalt, chiar dacă eram, evident, pasionați ambii de una și aceeași problemă”.

Eseul se deschide direct cu o prima tentativă de definire a noțiunii de clasic: „1. *I classici sono quei libri di cui si sente dire di solito: «Sto rileggendo...» e mai «Sto leggendo...»*” (CALVINO, 2008b, 5). Această definiție însă nu îl mulțumește, pentru că își dă seama că este mult prea relativă și manipulabilă: pe de o parte, se poate aplica doar celor de o anumită vârstă și cu un anumit bagaj de lecturi în spate, pe de altă parte, chiar și în rândul acestora sunt cei care dau dovadă de o oarecare ipocrizie, spunând că recitesc când ei se află, de fapt, la prima lectură a respectivei cărți faimoase. Binevoitor din fire, Calvino vine în sprijinul acestora din urmă, asigurându-i că, oricât de vaste ar fi lecturile de „formare” ale unui individ, nu pot cuprinde toate operele fundamentale existente în lume. Se subînțelege că prima lectură a unei cărți importante la maturitate nu este deloc o rușine, ci, dimpotrivă, poate fi de-a dreptul o „plăcere extraordinară”, pentru că de-abia atunci aceasta poate fi apreciată la justa ei valoare.

Ajuns la această considerație, simte nevoia să nuanțeze prima definiție, fapt pentru care reformulează: „2. *Si dicono classici quei libri che costituiscono una ricchezza per chi li ha letti e amati; ma costituiscono una ricchezza non minore per chi si riserba la fortuna di leggerli per la prima volta nelle condizioni migliori per gustarli*” (CALVINO, 2008b, 6), adăugând în mod explicit și binefacerile citirii classicilor pentru prima dată la maturitate. În scurtul comentariu ce însoțește definiția, însă, dezvoltă doar prima parte a acesteia. Recunoaște că lecturile din tinerețe pot fi ușor superficiale, deoarece la acea vârstă nu avem nici răbdarea, nici toate instrumentele necesare unei lecturi aprofundate, pe mai multe niveluri, dar acest lucru nu exclude faptul că ele reprezintă o bogăție pentru fiecare dintre noi, deoarece au ajutat, chiar fără să ne dăm seama, la definirea personalității noastre, prin furnizarea de modele, termeni de comparație, grile estetice, și au contribuit implicit la conturarea identității noastre de cititor. Acestea fiind lămurite, Calvino reia și dezvoltă avantajele recitirii classicilor la maturitate, afirmând că această revizitare poate fi cheia înțelegerii funcționării noastre: sunt cărți de care poate nu ne mai amintim să le fi citit, dar care ne-au marcat la vremea respectivă, aprinzând o scânteie care a lucrat adânc în noi. Astfel, vom recupera sursa.

Urmează, în mod firesc, o nouă ajustare: „3. *I classici sono libri che esercitano un'influenza particolare sia quando si impongono come indimenticabili, sia quando si nascondono nelle pieghe della memoria mimetizzandosi da inconscio collettivo o individuale*” (CALVINO, 2008b, 7). Calvino are un fel de epifanie: la maturitate ar trebui să rezervăm o perioadă de timp recitirii celor mai importante lecturi din tinerețe, pentru că, fiind multe variabile la mijloc (schimbarea survenită în noi, în epocă, în abilitatea noastră de lectură), interpretarea va fi diferită, iar întâlnirea cu acele cărți va fi „un eveniment cu totul nou” (CALVINO, 2008b, 7).

Spiritul său ludic își spune cuvântul: așterne repede două definiții una după alta, sub forma unui joc de cuvinte cu structură chiasmă, pentru a sublinia că perechea *a citi / a reciti* din prima definiție nu prea își mai are rostul: „4. *D'un classico ogni rilettura è una lettura di scoperta come la prima*” și „5. *D'un classico ogni prima lettura è in realtà una rilettura*” (CALVINO, 2008b, 7).

Pentru a nu îngreuna aceste sentințe, decide să le extindă prin alte două definiții: cea de-a șasea, care se subordonează celei de-a patra – fiind pe cât de scurtă, pe atât de cuprinzătoare și având valoare de aforism –, și cea de-a șaptea, care o explică pe cea de-a cincea: „6. *Un classico è un libro che non ha mai finito di dire quel che ha da dire*” și, respectiv, „7. *I classici sono quei libri che ci arrivano portando su di sé la traccia delle letture che hanno preceduto la nostra e dietro di sé la traccia che hanno lasciato nella cultura o nelle culture che hanno attraversato (o più semplicemente nel linguaggio o nel costume)*” (CALVINO, 2008b, 7-8).

Pentru a detalia această definiție face referire atât la clasici moderni (Kafka, Turgheniev, Dostoievski), cât și la clasici antichi (Homer). Apropo de *Odiseea* lui Homer, Calvino mărturisește că, atunci când o citește, nu se poate detașa de toate valențele și interpretările care circulă pe marginea aventurilor lui Ulise și se întreabă dacă toate aceste semnificații sunt implicite în text sau este vorba de „incrustrări, deformări sau dilatări” (CALVINO, 2008b, 8).

Această reflecție declanșează o digresiune de maximă însemnătate pentru spațiul (pre)universitar și formarea prin lectură a oricărui individ, o apologie pe seama importanței de a citi direct textele originale, de a merge la sursă, fără a face apel la comentarii sau la alt tip de intermediari, care nu sunt decât o „cortină de fum” ce ascunde mesajul original al textului propriu-zis. Calvino remarcă cu vădită mâhnire: „*La scuola e l’università dovrebbero servire a far capire che nessun libro che parla d’un libro dice di più del libro in questione; invece fanno di tutto per far credere il contrario*” (CALVINO, 2008b, 8).

Ajunge astfel la o nouă definiție: „8. *Un classico è un’opera che provoca incessantemente un pulviscolo di discorsi critici su di sé, ma continuamente se li scrolla di dosso*” (CALVINO, 2008b, 8). O operă clasică dă naștere la multe interpretări, dar are meritul de a se ridica deasupra tuturor, mesajul său fiind atât de puternic încât dăinuie peste vremuri, acoperind polifoniile.

Calvino își urmează cursul gândirii, care îl conduce spre o nouă cugetare: o operă nu este clasică doar în cazul în care ne învață neapărat ceva nou, ci și atunci când ne dezvăluie ceva ce știm deja sau credem că știm, ceea ce ne determină să ne atașăm de acel text, să-l simțim în sintonie cu noi.

Putem sintetiza aceste reflecții calviniene, concluzionând că un clasic ne cucerește fie prin mesaj, fie prin afinitate, fie pe ambele căi.

Definiția a noua ne îndeamnă să insistăm și mai mult asupra sentimentelor ce ne leagă de o anumită carte, asupra efectului surpriză și a reînnoitei experiențe de lectură cu care ne îmbogațește: „*I classici sono libri che quanto più si crede di conoscerli per sentito dire, tanto più quando si leggono davvero si trovano nuovi, inaspettati, inediti*” (CALVINO, 2008b, 9). Marii clasici au resursele necesare pentru a ne face să ne îndrăgostim iar și iar de ei.

Pentru a rămâne sub umbrela iubirii, amintim declarațiile de dragoste adresate de Italo Calvino unui număr de douăzeci și patru de scriitori, care i-au marcat și i-au croit traiectoria educațională, în cadrul unui interviu ce datează din tinerețea sa (1959), de pe vremea când avea 36 de ani. Un fragment din acest interviu este reprodus în Prezentarea volumului de față. Vom cita doar 3 dintre ele, preferatele noastre fiind: „[...] Amo Hemingway perché è *matter of fact, understatement*, volontà di felicità, tristezza. [...] Amo Conrad perché naviga l’abisso e non ci affonda. [...] Amo Nievo perché l’ho riletto tante volte divertendomi come la prima. [...]” (CALVINO, 2008b, V).

Revenind la definiția în discuție, Calvino scrie: „Naturalmente questo avviene quando un classico «funziona» come tale, cioè stabilisce un rapporto personale con chi legge. Se la scintilla non scocca, niente da fare: non si leggono i classici per dovere o per rispetto, ma solo per amore. Tranne che a scuola [...]” (CALVINO, 2008b, 9). De data aceasta este de partea școlii, deoarece, de bine de rău, aceasta *trebuie* să pună la dispoziția elevilor un anumit număr de clasici, trebuie să le ofere acestora toate instrumentele obiective de care au nevoie, pentru ca mai apoi în viață ei să fie în măsură să facă alegeri subiective: „[...] ma le scelte che contano sono quelle che avvengono fuori e dopo ogni scuola. È solo nelle *letture disinteressate* che può accedere d’imbatterti nel libro che diventa il «tuo»” (CALVINO, 2008b, 9).

Și după ce, în cosmogonica și impersonala definiție cu numărul zece ridică foarte sus ștacheta: „*Chiamasi classico un libro che si configura come equivalente dell’universo, al pari degli antichi talismani*” (CALVINO, 2008b, 9), în următoarea echilibrează situația, coborând în plan teren și reluând dialogul cu cititorul: „11. *Il «tuo» classico è quello che non può esserti indifferente e che ti serve per definire te stesso in rapporto e magari in contrasto con lui*” (CALVINO, 2008b, 10).

În esență, prin această definiție revine asupra celor afirmate anterior, pentru a clarifica natura legăturii care se stabilește între noi și *clasicul nostru*: aceasta nu trebuie să fie neapărat de sintonie și simpatie. Putem deduce că este suficient ca această legătură să fie alimentată de un sentiment care să nu fie de indiferență. Cum suntem obișnuiți ca Italo Calvino să ofere și soluții la provocările pe care le lansează, scriitorul sanremez nu se dezmente nici de data aceasta și dă un

nume acestui generos sentiment, numindu-l „efect de rezonanță” (CALVINO, 2008b, 10). Acesta poate fi aplicat atât unei opere antice, cât și unei opere moderne, singura condiție fiind ca respectiva operă clasică să aibă locul său bine stabilit în continuitatea culturală, să aibă un canal de comunicare atât cu textele anterioare, cât și cu cele posterioare ei, un fel de statut de *sine-qua-non*. Cu alte cuvinte, un clasic este cu adevărat clasic atâta timp cât rezonază într-un fel sau altul cu alți clasici sau cu cititorii săi, dar nu trebuie să fie neapărat pe gustul nostru: un clasic ne poate provoca, marca și forma chiar și prin faptul că ne inspiră „un incoercibile desiderio di contraddirlo, di criticarlo, di litigare con lui” (CALVINO, 2008b, 10). Pentru Calvino, Jean-Jacques Rousseau este *clasicul său* controversat, dar a cărui valoare și loc în istoria culturală le recunoaște pe deplin, fapt ce îl conduce spre o nouă definiție: „12. *Un classico è un libro che viene prima degli altri classici; ma chi ha letto prima gli altri e poi legge quello, riconosce subito il suo posto nella genealogia*” (CALVINO, 2008b, 10).

Așa cum era de așteptat, fiind vorba de ultimele două, și așa cum subliniază însuși Calvino, cele mai revelatoare și mai decisive definiții sunt cea de-a treisprezecea: „13. *È classico ciò che tende a relegare l'attualità al rango di rumore di fondo, ma nello stesso tempo di questo rumore di fondo non può fare a meno*” (CALVINO, 2008b, 11) și cea de-a paisprezecea: „14. *È classico ciò che periste come rumore di fondo anche là dove l'attualità più incompatibile fa da padrona*” (CALVINO, 2008b, 12), deoarece oferă răspunsuri posibile la cel puțin două întrebări importante. Le parafrazăm în cele ce urmează: De ce trebuie să-i citim pe clasici în loc să ne concentrăm asupra lecturilor care ne-ar putea facilita înțelegerea vremurilor în care trăim? și Dată fiind avalanșa știrilor și informațiilor – scrise și multimediale – de actualitate, cum să găsim timpul și predispoziția mintală pentru a citi clasicii?.

Încercăm să extrapolăm sugestiile scriitorului italian, deși răspunsurile sale nu sunt bine delimitate, precum au fost întrebările, ci urmează un parcurs asemănător fluxului conștiinței, cu problematizări, amintiri și reveniri.

Începe prin a demonta cu umor și (auto)ironie ipoteza potrivit căreia ar mai exista persoane preafericite care să-și poată dedica tot timpul alocat lecturii clasice. Această ipoteză este ireală: 1. pentru că nici măcar el, care are în fișa postului responsabilități de această natură, nu reușește să facă acest lucru și 2. pentru că, pentru a-și păstra „dieta necontaminată” (CALVINO, 2008b, 11), acești potențiali preafericiți ar trebui să stea departe de tot ceea ce înseamnă știri, sondaje, ultime apariții, lucru imposibil de realizat într-o epocă în care suntem bombardati cu tot felul de informații, uneori chiar împotriva voinței noastre. Această idee este reluată și când îl aduce în discuție pe Giacomo Leopardi, unul din cazurile preafericite, pentru a ne asigura că *otium*-ul umanistic și condițiile de lectură, de care a beneficiat poetul din Recanati, sunt practic imposibile acum din cauza ritmului amețitor al vremurilor în care trăim.

Putem deduce, așadar, fără nicio îndoială, că invitația lui Calvino la citirea clasice nu este restrictivă. Scriitorul duce ideea mai departe: *clasicii nu reprezintă singura opțiune de lectură* nu numai pentru că nu mai avem timpul și condițiile de lectură necesare, ci și pentru că o asemenea „dietă” exclusivistă nu ar fi îndeajuns pentru o înțelegere și o formare, personală și profesională, coresponsabile prezentului.

Resta da vedere quanto un simile rigorismo sarebbe giusto e proficuo. L'attualità può essere banale e mortificante, ma è pur sempre un punto in cui situarci per guardare in avanti e indietro. Per poter leggere i classici si deve pur stabilire «da dove» li stai leggendo, altrimenti sia il libro che il lettore si perdono in una nuvola senza tempo. Ecco dunque che il massimo rendimento della lettura dei classici si ha da parte di chi ad essa sa alternare con sapiente dosaggio la lettura d'attualità. [...]

Forse l'ideale sarebbe sentire l'attualità come il brusio fuori dalla finestra, che ci avverte degli ingorghi del traffico e degli sbalzi meteorologici, mentre seguiamo il discorso dei classici che suona chiaro e articolato nella stanza. (CALVINO, 2008b, 11)

Calvino, însă, nu cuantifică și nu impune cât anume din lecturile noastre trebuie să fie dedicate clasicilor, se mulțumește și cu o prezență periferică a acestora, cu condiția ca marii clasici să se regăsească totuși, câtuși de puțin, printre opțiunile de lectură ale publicului cititor: „Ma è ancora tanto se per i più la presenza dei classici s'avverte come un rimbombo lontano, fuori dalla stanza invasa dall'attualità come dalla televisione a tutto volume” (CALVINO, 2008b, 11).

Așa cum lumina este potențată de întuneric, și fericirea de tristețea, tot la fel mesajul puternic și grăitor al clasicilor este pus în valoare de zgomotul actualității înconjurătoare. Este mereu nevoie de un termen de comparație: „[...] i classici servono a capire chi siamo e dove siamo arrivati e perciò gli italiani sono indispensabili proprio per confrontarli agli stranieri, e gli stranieri sono indispensabili proprio per confrontarli agli italiani” (CALVINO, 2008b, 13).

Ajunși la final de eseu, rămâne totuși întrebarea „De ce să-i citim pe clasici?”. Răspunsul este în linie cu spiritul său optimist și jucăuș, dar nu prin aceasta superficial: „non si creda che i classici vanno letti perché «servono» a qualcosa. La sola ragione che si può addurre è che leggere i classici è meglio che non leggere i classici” (CALVINO, 2008b, 13). Și își susține răspunsul printr-un citat preluat de la nimeni altul decât Emil Cioran, al cărui protagonist este Socrate. În timp ce i se pregătea cupa cu cucută, acesta se străduia să învețe o arie la flaut. La întrebare: „La ce îți mai folosește?”, Socrate răspunde: „Ca să știu această arie înainte de a muri” (CALVINO, 2008b, 13).

Alte invitații la lectură

Citind textele lui Calvino, ne dăm seama imediat că pentru el lectura nu înseamnă doar acces la cunoașterea universală, aventură, călătorie spirituală, autodescoperire, autoedificare, ci, în primul rând, *plăcere*, o plăcere descoperită târziu, afirmă el: „Il primo vero piacere della lettura d'un vero libro lo provai abbastanza tardi: avevo già dodici o tredici anni, e fu con Kipling, il primo e (soprattutto) il secondo libro della Giungla. [...] Da allora in poi avevo qualcosa da cercare nei libri: vedere se si ripeteva quel piacere della lettura provato con Kipling” (CALVINO, 2005, LXV).

Intuim această plăcere a sa de a citi, această delectare prin lectură, în grija și emoția cu care ne introduce de fiecare dată în universul său beletristic. Este suficient să parcurgem primele pagini ale romanului său *Dacă într-o noapte de iarnă un călător*, dedicate descrierii cu încetinitorul și cu lux de amănunte a ritualului de pregătire pentru lectură. Noi însă vom face un salt în trecutul scriitorului, în 1952, anul publicării articolului „I buoni propositi” / „Bunele intenții” în cotidianul *l'Unità*.

Il Buon Lettore aspetta le vacanze con impazienza. Ha rimandato alle settimane che passerà in una solitaria località marina o montana un certo numero di letture che gli stanno a cuore e già pregusta la gioia delle sieste all'ombra, il fruscio delle pagine, l'abbandono al fascino d'altri mondi trasmesso dalle fitte righe dei capitoli.

Nell'approssimarsi delle ferie, il Buon Lettore gira i negozi dei librai, sfoglia, annusa, ci ripensa, ritorna il giorno dopo a comprare; a casa toglie dallo scaffale volumi ancora intonsi e li allinea tra i fermalibro della sua scrivania. (CALVINO, 2010, 3)

Calvino, dedublându-se parcă, descrie pas cu pas pregătirea bagajului literar pentru această vacanță: Bunul Cititor face rost de operele pe care intenționează să le citească în limbă originală sau obține cele mai bune traduceri pentru limbile necunoscute lui, preferă volumele cu opera completă, adaugă și câteva eseuri critice despre autorul ales sau un epistolar. Succesul vacanței pare a fi asigurat.

Cel mai frumos omagiu adus lecturii, în opinia noastră, l-am întâlnit în textul conferinței „Il libro, i libri”, ținută în 1984, cu ocazia participării sale la Târgul de Carte de la Buenos Aires. În ansamblul său, este un text în care intratextualitatea este evidentă, Calvino se autocitează în repetate rânduri, lucrarea fiind un fel de sumă a ideilor sale deja expuse în eseurile despre cărți și literatură; însă clarviziunea cu care rezumă actul lecturii este nemaiîntâlnită.

Penso che la lettura non sia paragonabile con nessun altro mezzo d'apprendimento e di comunicazione, perché la lettura ha un suo ritmo che è governato dalla volontà dell'autore; la lettura apre spazi di interrogazione e di meditazione e di esame critico, insomma di libertà; la lettura è un rapporto con noi stessi e non solo col libro, col nostro mondo interiore attraverso il mondo che il libro ci apre. [...]

Comunque sia, chi ha bisogno di leggere, chi ha piacere di leggere (e leggere è certamente un bisogno-piacere) continuerà a ricorrere ai libri, a quelli del passato e a quelli del futuro. (CALVINO, 2010, 117-118)

Un alt elogi adus lecturii, la fel de frumos, dar aflat sub impactul rațiunii, l-am găsit expus în articolul „Mondo scritto e mondo non scritto” / „Lumea scrisă și lumea nescrisă” (1985), în care scriitorul ne dezvăluie că se simte în largul său în lumea orizontală a paginei scrise, deoarece aici are iluzia că deține controlul, în timp ce în lumea verticală și tridimensională a celor cinci simțuri, populată de miliarde de semeni ai săi, este cuprins de nesiguranță. Revenind la lectură, o descrie ca pe o activitate holistică:

Leggere, più che un esercizio ottico, è un processo che coinvolge mente e occhi insieme, un processo d'astrazione o meglio un'estrazione di concretezza da operazioni astratte, come il riconoscere segni distintivi, frantumare tutto ciò che vediamo in elementi minimi, ricomporli in segmenti significativi, scoprire intorno a noi regolarità, differenze, ricorrenze, singolarità, sostituzioni, ridondanze (CALVINO, 2010, 101).

Concluzii

Dacă după toată această călătorie prin universul lecturii, în care utilul s-a alternat cu plăcutul, mai este nevoie de un ulterior îndemn la citit, atunci Calvino ne oferă încă unul, care de data aceasta îmbină practicul cu esteticul și care răspunde poate cel mai bine nevoii noastre actuale de identitate și individualitatea în fața uniformizării și globalizării ce ne presează din toate părțile.

Alle volte mi sembra che un'epidemia pestilenziale abbia colpito l'umanità nella facoltà che più la caratterizza, cioè l'uso della parola, una peste del linguaggio che si manifesta come perdita di forza conoscitiva e di immediatezza, come automatismo che tende a livellare l'espressione sulle formule più generiche, anonime, astratte, a diluire i significati, a smussare le punte espressive, a spegnere ogni scintilla che sprizzi dallo scontro delle parole con nuove circostanze.

Non m'interessa qui chiedermi se le origini di quest'epidemia siano da ricercare nella politica, nell'ideologia, nell'uniformità burocratica, nell'omogeneizzazione dei mass-media, nella diffusione scolastica della media cultura. Quel che mi interessa sono le possibilità di salute. *La letteratura (e forse solo la letteratura) può creare degli anticorpi che contrastino l'espandersi della peste del linguaggio.*

La letteratura – dico la letteratura che risponde a queste esigenze – è la Terra Promessa in cui il linguaggio diventa quello che veramente dovrebbe essere. (CALVINO, 2008a, 66-67)

Desigur, literatura devine acțiune, doar prin lectură.

Bibliografie

- BARBARO, Patrizio & PIERANGELI, Fabio, *Italo Calvino. La vita, le opere, i luoghi*, Milano, Gribaudo, 2009.
- BARENGHI, Mario, *Italo Calvino, le linee e i margini*, Bologna, il Mulino, 2007.
- BONURA, Giuseppe, *Invito alla lettura di Calvino*, Milano, Mursia, 1972.
- CALVINO, Italo, *Dacă într-o noapte de iarnă un călător*, traducere și postfață de Anca Giurescu, București, Editura Univers, 1999.
- CALVINO, Italo, *Lezioni americane. Sei proposte per il prossimo millennio*, Torino, Einaudi, 2008a [prima ediție: Milano, Garzanti, 1988].
- CALVINO, Italo, *Mondo scritto e mondo non scritto*, Milano, Oscar Mondadori, 2010 [prima ediție: Milano, Mondadori, 2002].
- CALVINO, Italo, *Perché leggere i classici*, Milano, Oscar Mondadori, 2008b [prima ediție: Milano, Mondadori, 1991].
- CALVINO, Italo, *Romanzi e racconti I*, edizione diretta da Claudio Milanini, a cura di Mario Barengi e Bruno Falchetto, prefazione di Jean Starobinski, Milano, Arnoldo Mondadori, 2005.
- CALVINO, Italo, *Una pietra sopra. Discorsi di letteratura e società*, Milano, Oscar Mondadori, 1995 [prima ediție: Torino, Einaudi, 1980].
- ECO, Umberto, *Șase plimbări prin pădurea narativă*, traducere de Ștefania Mincu, Constanța, Pontica, 1997.
- PERRELLA, Silvio, *Calvino*, Roma-Bari, Editori Laterza, 1999.
- SCARPA, Domenico, *Italo Calvino*, Milano, Bruno Mondadori, 1999.
- SERRA, Francesca, *Calvino*, Roma, Salerno Editrice, 2006.